

Budem školák

Čo by mal prvák už ovládať?

- Poznať svoje krstné meno a priezvisko je v tomto veku už prirodzené. Ideálne je, ak prvák ovláda aj adresu svojho bydliska. Pre prípad, keby sa niekde zatúlal je dobré, ak vie vymenovať oporné body v okolí bydliska, ako napríklad budovy alebo park. Mal by dokázať vymenovať členov rodiny a vedieť, akú prácu vykonávajú.
- Plynule sa vyjadrovať a správne vyslovovať všetky hlásky. Prvák by mal mať vo svojom repertoári niekoľko pesničiek a básničiek, rozumieť ich obsahu a vedieť ich naspamäť. Základná slovná zásoba v materinskom jazyku je pre štart do prvého ročníka nevyhnutná.
- Samostatne sa obliecť, obuť sa, pozapínať gombíky a zapnúť zips. Toto sú jednoduché úkony, ktoré by už prváčik mal ovládať.
- Kresliť by už mal prvé postavičky so všetkými základnými znakmi, vedieť vystrihnúť jednoduchý tvar, pomenovať názvy základných geometrických tvarov a vedieť ich aj primerane nakresliť.
- Budúci prváčik už väčšinou pozná znaky jednotlivých ročných období a dokáže rozoznávať časové označenie časti dňa. Rozozná už základné farby a vie napočítať do desať. Vymenovať zvieratká a niektoré rastliny - to je už tiež samozrejmosťou.
- Určenie smeru – hore, dole, doľava, doprava, vedieť sa orientovať v priestore, a ovládať, kde je „vpredu“ a „vzadu“. Dieťa by si malo osvojiť aj základné pravidlá správania sa chodca v cestnej premávke, signály a dopravné značky kvôli svojej bezpečnosti.
- Dieťa prichádza z materskej školy do sveta veľkých školákov, no často si so sebou prinesie aj detské zlozvyky, ktoré by mali z jeho správania čo najskôr vymiznúť. Učiteľ nemôže neustále upozorňovať prváka na to, aby sa na stoličke nepohojdával, necmúľal si prsty, či neohrýzal si nechty. Pozdravy pri príchode, odchode a odzdravenie patrí tiež do „základného balíčka“, ktorým musí byť malý školák vyzbrojený. A taktiež by už mal vedieť vyjadriť svoje myšlienky a názory. Samozrejme, primerane veku.
- Dôležité je, aby do školy nastúpilo dieťa už s osvojenými základnými hygienickými návykmi, ako používať WC a že po každom jeho použití si musí umyť ruky. Pri obedovaní by mal ovládať použitie príboru a jesť samostatne.

Existujú dôvody, kedy môžete požiadať o odklad nástupu do školy:

- zdravotný stav
- psychická nezrelosť
- prílišná naviazanosť dieťaťa na rodičov
- dlhodobý pobyt v zahraničí

Oznámiť to musíte pri zápise do školy a takisto o odklad písomne požiadať riaditeľa školy na jeden školský rok. Žiadosť doložíte stanoviskom lekára, či psychológa.

PRÍPRAVA DIEŤAŤA NA VSTUP DO ZÁKLADNEJ ŠKOLY

VSTUP DIEŤAŤA DO ZÁKLADNEJ ŠKOLY môžeme považovať za rozhodujúcu životnú zmenu. Zaškolenie je jedným z najdôležitejších vývinových medzníkov. Vstupom do školy sa zásadne mení spôsob života dieťaťa. Hrová činnosť, ktorá bola v predškolskom období dominantnou, ustupuje do pozadia a do popredia sa dostáva činnosť učebná. Život v škole začína byť pevne organizovaný a jednotlivé činnosti majú pravidelný a viazaný rytmus.

ŠKOLSKÁ ZRELOSŤ, PRIPRAVENOSŤ, SPÔSOBILOSŤ

- zrelosť je spojená najmä s biologickým zrením organizmu;
- pripravenosť vyjadruje stupeň vývinu dieťaťa podľa noriem (kritérií) pre vstup do školy;
- spôsobilosť znamená predpoklad úspešne vykonávať školskú činnosť.

Pre úspešný školský začiatok je potrebné, aby dieťa, ktoré nastupuje do školy bolo zrelé. Pod pojmom školská zrelosť rozumieme telesnú, duševnú, spoločenskú a výchovnú vyspelosť dieťaťa. Deti, ktoré vstupujú do prvej triedy, by mali dokázať samostatne pracovať, byť trpezlivé, sedieť v triede na určenom mieste, plniť školské povinnosti. Mali by sa

vedieť podriaďovať pravidlám a nadväzovať nové kontakty so spolužiakmi. Takéto deti sú pripravené na úspešný školský začiatok a môžeme o nich povedať, že sú zrelé.

Kritériá školskej pripravenosti:

- vek 6 rokov je vhodný pre novú sociálnu situáciu;
- telesný stav – výška, hmotnosť, pomer hlavy ku trupu, vyrovňovanie telesných proporcií, osifikácia, výmena chrupu;
- intelektová úroveň – schopnosť sústrediť sa, slovná zásoba, súvislosť vyjadrovania, výslovnosť, gramatika, časové kategórie, čísla...
- sociomorálna úroveň – citové ovládanie, kvalita sociálnych vzťahov...
- pracovná motivácia – chcieť sa učiť...

Nezrelé deti môžu v prvej triede pôsobiť ako nenadané. Škola na ne kladie neprimerane vysoké nároky. Tieto deti nedokážu v škole udržať pozornosť, sú netrpelivé, nerozoznávajú hru od úlohy, nedokážu samostatne pracovať, neplnia si povinnosti, nedokážu sa podriaďiť pravidlám školy a podobne. Pokiaľ dieťa nastúpi do školy nezrelé, obvykle jeho školský začiatok nie je úspešný. Škola môže potom u dieťaťa vyvolávať strach alebo úzkosť, v horších prípadoch sa dokonca u detí môže objaviť pomočovanie, nespavosť, neurotické a žalúdočné ťažkosti alebo iné psychické, či somatické ochorenia.

Príznamy školskej nezrelosti sa však nemusia vždy prejavovať hneď po vstupe do školy. K zreteľným prejavom nezrelosti môže dôjsť až vo vyšších ročníkoch. Vtedy je už však oveľa problematickejšie riešiť dôsledky školskej nezrelosti ako pred nástupom do školy.

Základné varianty nedostatočne pripraveného dieťaťa na školu:

- deti výrazne retardované (nezvratné poškodenie CNS, mnohostranná deprivácia spravidla v ranom vývine);
- deti s mierne podpriemerne rozvinutými dispozíciami (pomalé tempo dozrievania, osobitne v kognitívnom rozvoji);
- deti „klasicky nezrelé“ (narodené v júli, auguste, najmä chlapci);
- deti s nerovnomerným vývinom jednotlivých psychických funkcií (napr. nevyzretá perцепcia vedúca k nižšej koncentrácii pozornosti, nižšia úroveň grafomotoriky...).

Úspešnosť a neúspešnosť detí v škole neovplyvňujú len biologické faktory, ale významnú rolu tu hrajú tiež vplyvy prostredia a výchovy. Školskú zrelosť teda nechápeme len ako biologickú zrelosť organizmu, ale tiež ako určitú úroveň rozumovej, citovej a sociálnej spôsobilosti.

Pred vstupom do školy je vhodné zhodnotiť celkovú úroveň dieťaťa, teda to, nakoľko je vyspelý pre úspešný začiatok. U každého dieťaťa je obdobie vyspelosti veľmi individuálne. Väčšina detí je pripravená na školskú dochádzku v šiestich rokoch. Tento vek však nemusí byť vždy určujúci. Niektoré deti sú vyspelé skôr, iné neskôr.

Pripravenosť na vstup do prvej triedy ovplyvňuje u dieťaťa viac faktorov, ktoré vyplývajú z vnútorných i vonkajších podmienok jeho vývoja. Vnútorňá pripravenosť závisí od vrodených dispozícií dieťaťa. Vonkajšou pripravenosťou rozumieme nielen záujem dieťaťa o školu, ale tiež optimálne výchovné pôsobenie v rodine, vhodné podmienky a podnetné prostredie v materskej škole.

Otázky telesného vývoja sú vecou lekárskeho posúdenia, ktoré vykonáva pediater v rámci preventívnych prehliadok, a to okolo piateho roku, aby pred nástupom do školy bolo v prípade potreby možné ešte včas prijať prípadné nutné opatrenia. Pritom z hľadiska telesného vývoja a duševnej a sociálnej vyspelosti nemusí vždy ísť o súlad. Niektoré deti sú telesne zdatné, ale duševne či psychosociálne sú pre vstup do školy nezrelé. Naopak deti, ktoré sú drobné, na pohľad vyzerajú mladšie a telesne nevyspelé, môžu byť pre vstup do školy duševne i sociálne vyspelé. Pri posudzovaní pripravenosti do školy je nevyhnutná úzka spolupráca s detským lekárom, prípadne ďalšími odbornými špecializovanými pracovníkmi (psychológom, psychiatrom, logopédom a podobne) a rovnako spolupráca medzi pedagógmi materskej školy a základnej školy.

S premenou telesnej stavby v období vstupu do školy úzko súvisia zmeny v ovládaní motoriky a tela vôbec. Zle koordinované pohyby malého dieťaťa sa začínajú okolo šiestich rokov zreteľne meniť. Dieťa je schopnejšie v oblasti drobných a jemnejších pohybov, lepšie koordinuje automatické i voľné pohyby. Jeho mimika a ďalšie výrazové prejavy sú tiež kontrolovanejšie a zrelšie.

V tomto období sa mení aj schopnosť vnímania. Školsky zrelé dieťa je schopné z vnímaného celku vyčleňovať časti a pôvodný celok z nich opäť zložiť, čo je – pokiaľ ide o sluchové a zrakové vnímanie – predpokladom úspešného vyučovania čítania a písania. Úroveň tejto schopnosti a stupeň vývoja pozorujeme predovšetkým v detskej kresbe.

Kresbové testy patria medzi často používané psychologické diagnostiky. Tie nám dávajú prvé ucelené informácie o osobnosti dieťaťa. Môžeme z nich vyčítať nielen úroveň intelektových schopností, povahové a charakterové črty, typ

osobnosti dieťaťa, ale aj úroveň jeho sebedomia, postavenie v sociálnych skupinách, jeho vzťah k svojmu okoliu, emocionálne prejavy, citovú zrelosť i sociálnu adaptáciu.

Kresby dieťaťa by v tomto období mali vernejšie odrážať skutočnosť. Dieťa by malo byť schopné obstojne nakresliť ľudskú postavu (hlava, trup, končatiny), obkresliť jednoduchšiu predlohu zloženú z písmen, či geometrických tvarov a uspokojivo podľa predlohy nakresliť rôzne znaky.

Rozumové poznanie sa začína opierať o konkrétne myslenie, ktoré dieťaťu umožňuje, aby sa lepšie orientovalo vo svete okolo seba, v tvaroch, kresbách a dejoch. Lepšie postrehne podobnosť a rozdiel, chápe vzťahy a súvislosti. Pamäť sa stáva trvalejšou a zámernejšou, aj keď zatiaľ je skôr mechanická ako logická.

Pre úspešné zaškolenie je veľmi dôležitá úroveň verbálnej komunikácie. Dieťa zrelé na školskú dochádzku je schopné sa vyjadrovať vo vetách a jednoduchších súvetiach, vie sa dopracovať k určitým zovšeobecneniam a kategorizácii. V reči sa zdokonaľuje tiež správna výslovnosť. Dobrá znalosť vyučovacieho jazyka je jednou z najdôležitejších podmienok zvládnutia školskej výučby.

Dieťa zrelé na školskú dochádzku by malo vedieť rozlíšiť hru od povinností. Zadanú úlohu sa snaží splniť a dokončiť, a to aj vtedy, ak sa objavia nejaké prekážky. Dokáže sa podriadiť pracovnému rytmu vyučovacích hodín a vedome zameriavať svoju pozornosť na vyučovanie.

Predpokladom úspechu v škole je emocionálna stabilita. Dieťa by malo byť odolné voči frustrácii a vedieť prijímať aj prípadné neúspechy. Prílišná citlivosť dieťa ľahko vyvedie z miery. Strach, napätie a tréma znižujú jeho výkonnosť. K citovej zrelosti neodmysliteľne patrí aj sociálna zrelosť. Dieťa sa musí dokázať odlúčiť od matky alebo inej blízkej osoby na viac hodín a podriadiť sa autorite doteraz cudzej osoby – učiteľky. Podmienkou primeranej adaptácie dieťaťa na školu je tiež schopnosť začleniť sa do skupiny rovesníkov, ktorým sa treba adekvátne prispôbiť a brať na ne ohľad. Dieťa sa s nimi dostáva do súťaže, učí sa vzájomne si pomáhať a spolupracovať.

Pedagóg by mal vopred zvážiť svoje predstavy o edukačnom procese. Ešte pred začatím edukačného procesu by mal mať predstavu koho bude vyučovať, čo by malo byť obsahom edukácie, aké si chce vytýčiť pedagogické ciele, aké stratégie bude používať v edukačnom procese, aké metódy a prostriedky pri výučbe využije, s akým zámerom proces výučby realizuje, kedy a kde bude vyučovať.

Cieľom výchovného pôsobenia u dieťaťa v predškolskom veku je príprava na požiadavky prvej triedy. Zahŕňa primeranú fyzickú i psychickú úroveň, kultúru správania a elementárne formy pracovnej aktivity. Snahou materskej školy by mala byť príprava detí na úspešný školský začiatok. Medzi konkrétne ciele by sme mohli zaradiť rozvoj zmyslového vnímania (zrakového a sluchového vnímania, priestorovej orientácie), grafických schopností (cvičenie hrubej a jemnej motoriky), rozumových schopností (osvojenie základných poznatkov o prírode, spoločnosti i o človeku), komunikačných schopností (optimálna slovná zásoba), telesnej zdatnosti, elementárnych pracovných návykov a výtvarných schopností (práca s papierom a rôznymi druhmi materiálu, nácvik rôznych výtvarných techník).

Práca s deťmi najstaršej vekovej skupiny v materskej škole je náročná pre svoju rozsiahlosť. Od pedagóga vyžaduje rozsiahle odborné znalosti, organizačné schopnosti, cieľavedomý, premyslený a systematický prístup k práci s deťmi pripravujúcimi sa na vstup do školy. V tom období má veľký význam odborne vykonaná pedagogická diagnostika. Preto by sa pedagógovia pracujúci s touto vekovou skupinou mali vo vyššej miere zaujímať o odbornú literatúru s danou tematikou a zúčastňovať sa rôznych školení a kurzov na rozšírenie svojho vzdelania.

S deťmi, ktoré majú odklad školskej dochádzky je potrebné využiť čas zostávajúci do nástupu do školy na ich rozvíjanie. Je potrebné hravým spôsobom rozvíjať reč dieťaťa, ktorá nie je len základom dobrej komunikácie, ale spája sa aj so schopnosťou čítať a písať. Vhodné je tiež precvičovať pamäť dieťaťa, učiť ho jednoduchšie básničky, piesne a riekanky.

Od dieťaťa pred nástupom do školy je vhodné vyžadovať samostatný spev jednoduchej piesne, učiť ho rytmizovať slová a slabiky tleskaním, či vyťukávaním. Dieťaťu treba poskytovať veľa možností, aby sa hralo s číslami, vzorčekmi, zisťovaním počtu a triedením rôznych vecí. Takéto hry mu pomôžu získať obratnosť v matematicko-logickej oblasti. Dieťa by malo vedieť rozlišovať základné geometrické tvary: kruh, štvorec, trojuholník, obdĺžnik. Malo by vedieť rozlišovať, čo je dlhé a krátke, čo je bližšie a ďalej, čo je väčšie a menšie, kde je vpravo, vľavo, hore a dolu.

Dieťa by sa už v predškolskom veku malo učiť rozoznávať materiály: sklo, kov, drevo, umelú hmotu a podobne. Veľmi vhodné je, aby dieťa poznalo cestu do školy a späť, vrátane základných pravidiel dopravy. Deti by mali tiež poznať základné hodnoty a symboly: štátnu vlajku, hymnu, prezidenta, rodné mesto (obec). Od dieťaťa nastupujúceho do školy by sa malo vyžadovať, aby poznalo celé svoje meno, adresu, mená rodičov a súrodencov, ich zamestnanie.

Veľký vplyv na zdravotný stav a rozvoj osobnosti dieťaťa má pohybová výchova. Preto treba deťom dopriať dostatok pohybu, učiť ich správnu chôdzu, prirodzený beh, cvičiť s nimi jednoduché cviky.

Veľmi dôležité je viesť deti k upevňovaniu návykov spoločenského správania, učiť ich pozdraviť, poprosiť, poďakovať, vykať dospelým, správne ich oslovovať (pani učiteľka...), neskákať do reči. Dieťa by malo vedieť, čo smie a čo nesmie, tiež by sa malo učiť ovládať svoje city, tlmieť afekty, naučiť sa prijímať prehru, rozlišovať dobré od zlého.

Mali by sme podporovať samostatnosť detí pri jedle, umývaní, obliekaní, upratovaní hračiek a podobne. Dieťa musí byť primerane schopné samoobsluhy a mať základné návyky udržiavania poriadku. Umývanie rúk pred jedlom a po použití toalety by malo byť pre deti samozrejmosťou, rovnako ako používanie toaletného papiera a vreckovky.

Dieťa sa má na vstup do školy tešiť, preto by ho nikto nemal školou strašiť. Nemalo by chápať prácu v škole ako nepríjemnú povinnosť. Problém pripravenosti, zrelosti a spôsobilosti dieťaťa na školskú dochádzku je skutočne vážny, preto je viac ako vhodné poradiť sa v nejasných prípadoch s odborníkmi.

OSVOJOVANIE ROLY ŠKOLÁKA

sa uskutočňuje prostredníctvom hodnotenia výkonov a správania žiaka učiteľom, čo vedie k sebareflexii a k vytváraniu predstavy o sebe ako školákovi. Hodnotenie má zo začiatku verbálny charakter a je globálne. Poskytuje tak „ochranu“ tým, ktorí zatiaľ nezvládli pravidlá správania alebo požadovaný výkon. Postupne dochádza k individuálnemu, ktoré je z hľadiska utvárania sociálnej a osobnej identity dieťaťa významné. Až v tejto etape získava žiak informáciu ako si plní svoju rolu a zároveň vzniká medzi ním a učiteľom záväzný inštitucionálny vzťah. V tejto etape sa hodnotenie žiaka inou osobou (napr. spolužiakmi) takmer nedotýka.

Rola spolužiaka sa vytvára spoluúčasťou žiaka na živote triedy na vyučovacej hodine i cez prestávky. Má niekoľko fáz:

1. adaptačná fáza, v ktorej dieťa zaujíma rolu žiaka;
2. fáza utvárania pocitu príslušnosti žiaka k danej skupine prostredníctvom spôsobu komunikácie učiteľa pri organizovaní života v školskej triede;
3. fáza aktívnej spoluúčasti na živote v triede.